

บทบาทของพระสารีบุตรและพระโมกคัลลาน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

นายศิริรักษ์ ชาวสนิท

005027

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ. ศ. 2522

The Role of Sāriputta Thera and Moggallāna Thera
in the Propagation of Buddhism

Mr. Sirirak Kaosanit

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirement
for the Degree of Master of Arts
Department of Eastern Languages
Graduate School
Chulalongkorn University

1979

หัวข้อวิทยานิพนธ์

บทบาทของพระสารีบุตรและพระโมคคัลลาน์ในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา

โดย

นาย ศิริรักษ์ ชาวสนิท

ภาควิชา

ภาษาตะวันออก

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราณี พาพานิช
อาจารย์ฐานิสร์ ชาครีตพงศ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประดิษฐ์ บุนนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ วิสุทธิ บุญยกุล)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราณี พาพานิช)

กรรมการ

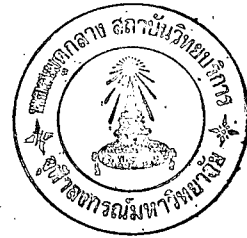
(อาจารย์ ฐานิสร์ ชาครีตพงศ์)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนิตดา)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์	บทบาทของพระสารีบุตรและพระโมคคัลลาน์ในการเผยแผร่ พระพุทธศาสนา
ชื่อนิสิต	นายศิริวิรัตน์ ชาวสนธิ
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราณี พงษ์พานิช อาจารย์สุภาณีสรุ ชاکรัตพงษ์
ภาควิชา	ภาษาตะวันออก
ปีการศึกษา	2522

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีความมุ่งหมายที่จะค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องราวของพระสารีบุตรและพระโมคคัลลาน์อย่างละเอียด เพื่อประมวลไว้ทั้งประวัติความเป็นมา วิธีการเผยแผร่พระพุทธศาสนา และผลงาพการเผยแผร่พระพุทธศาสนาของท่านทั้งสองนี้ บทที่ 1 กล่าวถึงความเป็นมาของปัญหาที่นำมาสู่การวิจัยเรื่องนี้ วัตถุประสงค์ และขอบเขตของการวิจัย ตลอดจนผลประโยชน์ที่จะได้รับ บทที่ 2 กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของพระสารีบุตรและพระโมคคัลลาน์ตั้งแต่ต้นจนถึงนิพพาน บทที่ 3 กล่าวถึง การปฏิบัติของพระสาวก มีงานเกี่ยวกับพระวินัย การรักษาไว้ซึ่งพระธรรมคำสั่งสอน และการเผยแผร่พระพุทธศาสนา บทที่ 4 เปรียบเทียบการเผยแผร่พระพุทธศาสนาของพระสารีบุตร พระโมคคัลลาน์ กับพระมหากัสสปะและพระมหากัจจายนะ บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและขอเสนอแนะชี้ให้เห็นบทบาทอันสำคัญของพระสารีบุตรและพระโมคคัลลาน์ในการเผยแผร่พระพุทธศาสนา และเสนอแนะเรื่องที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป

Thesis Title   The Role of Sāriputta Thera and Moggallāna
Thera in the Propagation of Buddhism
Name   Mr. Sirirak Kaosanit
Thesis Advisors   Assistant Professor Pranee Lapanich, Ph. D.
                    and Acharn Thanit Chakaratapongse
Department   Eastern Languages
Academic Year   1979

ABSTRACT

This thesis is the result of a research on the roles of Sāriputta Thera and Moggallāna Thera, the 2 foremost disciples of the Buddha especially with reference to the propagation of Buddhism. It is divided into 5 chapters. Chapter one deals with the problems, the purpose, the scope and the method of the study. Chapter two gives a short biography of the life of the two disciples from the beginning up to the time they passed into Nirvāna. Chapter three describes the more important roles of the two disciples, both in the Buddhist Order and outside among laymen and other heretics, and especially their work on the propagation of Buddhism. Chapter four gives a short comparison between the works of the two disciples on the one hand, and the works of the Great Kassapa and the Great Kaccāna, who were two other prominent elders during the life time of the two disciples on the other.

Chapter five is the conclusion where a suggestion for further reseasch is presented.

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ด้วยมีผู้ช่วยเหลือหลายท่านคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรานี พ้าพานิช อาจารย์ฐานิสร์ ชاکรัตพงศ์ ไถ่กรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ให้คำแนะนำตรวจทานแก้ไข รองศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญยกุล รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมันคตา นาวาอากาศเอก (พิเศษ) แยม ประพัฒน์ทอง ไถ่กรุณา ให้คำแนะนำบางประการในการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ อาจารย์ทัศนีย์ สิ้นสกุล พระมหาวงษ์ พรหมประเทศ พระครูอรุณเมธี (สวัสดิ์ อุดตโชโต M.A.) บรรณารักษ์ หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาสุวิมล พุทธิรัตน์ ไถ่กรุณาให้ความ สะดวกในการค้นหนังสือและยืมหนังสือ นอกจากท่านที่ออกนามมาแล้ว ยังมีท่านอื่น ๆ อีกหลายท่านได้กรุณาช่วยเหลือในคานต่าง ๆ ผู้เขียนขอขอบพระคุณท่านเหล่านั้นทั้งที่ ได้ออกนามและมีได้ออกนามในที่นี้ด้วยความจริงใจ ที่มีส่วนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จบริบูรณ์ ความดีและบุญกุศลใดอันจะพึงมีจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนขอมอบแก่ท่าน ผู้มีพระคุณเหล่านั้นและสรรพสัตว์ในโลกทั้งมวล

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	๔
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๖
กิตติกรรมประกาศ	๗
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหา	1
การสำรวจเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งผู้อื่นได้กระทำกัน มาแล้ว	4
วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย	4
วิธีดำเนินการวิจัย	5
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	5
2 ความเป็นมาของพระสารีบุตรและพระโมคคัลลาน์	6
กอนแสวงหาโมกขธรรม	6
พระสารีบุตร	6
พระโมคคัลลาน์	8
แสวงหาโมกขธรรม	9
เหตุบังกาลใจให้ดอกแสวงหาโมกขธรรม	9
บวชในสำนักสหายปริพาชก	12
พบพระอัสสชิและได้ดวงตาเห็นธรรม	14
ชักชวนอาจารย์สหายไปเฝ้าพระศาสดา	15
บรรพชาในพุทธศาสนา	16
ข้อคิดจากการแสวงหาโมกขธรรม	16

บรรดุงพระอรหัตผล	118
พระโมคคัลลาน์บรรดุงพระอรหัตผล	19
พระสารีบุตรบรรดุงพระอรหัตผล	24
เปรียบเทียบการบรรดุงพระอรหัตผลของภิกษุเป็นบริวาร กับของพระโมคคัลลาน์และพระสารีบุตร	27
ได้รับตำแหน่งอัครสาวก	32
นิพพาน	34
พระสารีบุตรนิพพาน	34
พระโมคคัลลาน์นิพพาน	38
3 การปฏิบัติงานพระศาสนาของพระสารีบุตรและพระโมคคัลลาน์	43
การปฏิบัติงานพระศาสนาของพระสารีบุตร	43
งานเกี่ยวกับพระวินัย	43
1. หลักที่จะทำให้พระศาสนามั่งคั่งอยู่ยาวนาน	43
2. กราบหลอให้พระพุทธรเจ้าทรงบัญญัติศีลสิกขาบท	45
3. ให้ราหุลกุมารบวชด้วย ไตรสรณคมนเป็นสามเณร รูปแรก	48
4. อุปสมบทราหุลพรหมณด้วยอุตติจตุคคกรรรมเป็น ครั้งแรก	51
งานเกี่ยวกับการรักษาไว้ซึ่งพระธรรมคำสั่งสอน	57
การเผยแพร่พระพุทธศาสนา	58
1. ประเพณีบุคคลทั่วไป	58
1) ชักน่านองบวช	58
2) พาดุงไปเฝ้าพระพุทธรเจ้า	58
3) พาดุงไปเฝ้าพระพุทธรเจ้า	59

4) ทาสหายไปเฝ้าพระพุทธเจ้า	60
5) เทตนาโปรคจิตตคฤหบดีให้ไต่บรจกานาค มิล	61
6) สงเคราะห์หมาเสนาพราหมณ์เป็นสหาย ของบิดา	62
7) รับบิณฑบาตและเทตนาโปรคเพชรฆาต เกราแดง	62
8) สงเคราะห์นายปุณณะและภรรยา	64
9) เทตนาโปรคธัญชาภิพราหมณ์โดยวิธีดามบิณฑ	65
10) ไปเยี่ยมธัญชาภิพราหมณ์ที่กำลังป่วยหนัก และเทตนาโปรค	66
11) ไปเยี่ยมอนาถบิณฑิกเศรษฐีที่กำลังป่วยหนัก และเทตนาโปรค	69
2. นักบวชนอกศาสนาพุทธ	71
1) สนทนาโต้ตอบกับนางปริพาธกาชื่อสุจินี	71
2) สนทนาเรื่องความหลุดพ้นกับปริพาธกาชื่อ ฉันทุชาทกะ	72
3) สนทนาเรื่องนิพพานกับปริพาธกาชื่อสามัคทกะ	73
3. ภิกษุ	74
1) นำภิกษุ 500 รูปที่ไปกับพระเทวทัตกลับมา	74
2) ให้ราชพราหมณ์อุปสมบท	75
3) อบรมสั่งสอนพระภิกษุและพระอนุภิกษุกับ ภิกษุบริวาร 500 รูป	76
4) แสดงอภิธรรม 7 คัมภีร์แก่ภิกษุ 500 รูป	76

5) ไปเยี่ยมพระฉันทะอาพาธและกล่าวสอนด้วย วิธีถามปัญหา	77
6) แสดงมหาหัตถิโก โทไมศุภกร	78
7) แสดงสัมมาทิฏฐิสุภกร	79
8) แสดงวัคคสุภกร	80
9) แสดงธรรมเรื่องความเสื่อมและความไม่เสื่อม ของภิกษุและภิกษุณี	81
10) แสดงธรรมเรื่องความฉลาดในวารจิตของตน	81
11) สนทนาเรื่องวิสุทธิ 7 กับพระปุณณมันตานีบุตร	82
12) สนทนาปัญหาธรรมกับพระมหาโกฏฐิตะ	84
13) สนทนาเรื่องการเกิดอีกหรือไม่เกิดอีกกับพระ มหาโกฏฐิตะ	85
14) ตอบปัญหาพระมหาโกฏฐิตะเรื่องการประพาศ พรหมจรรย์	86
15) สนทนาเรื่องอินทรีย์ การบริโภค และการ ทำความเพียร	86
16) ตอบปัญหาพระพุทธเจ้าเรื่องการเจริญ อินทรีย์ 5	87
17) สนทนาเรื่องพระโสดาบันกับพระอานนท์และ พระพุทธเจ้า	88
18) อธิบายความหมายของเสวิตัพพาเสวิตัพพสุภกร อย่างพิสดาร	89
19) ทูลถามปัญหาพระพุทธเจ้าเพื่อประโยชน์แก่ ภิกษุทั้งหลาย	92

การปฏิบัติงานพระศาสนาของพระโมกข์ดลัน	94
การเผยแพร่พระพุทธศาสนา	94
1. ประเภทบุคคลทั่วไป	94
1) ชักนำภิกษุสงฆ์ผู้ตระหนี่ให้ถวายทานและ ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าจนได้บรรลุวิเศษ มัคคิยล	94
2) แสดงธรรมแก่มหาชนผู้มาชมพระพุทธเจ้าทรง แสดงยมกปฏิหารีย์	95
3) เป็นองค์ประกอบช่วยพระพุทธเจ้าในการแสดง ธรรมแก่นักกายกรรมและมหาชนผู้มาชมการ แสดงกายกรรม	97
4) สอนหญิงแพศยาให้เกิดความสลัดใจ	98
2. นักบวชนอกศาสนาพุทธ	99
1) ใช้อิทธิฤทธิ์ทำให้เจ้าสัทธิดลิตกและณิที่เป็น กนิษย์ได้อมใสและฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าจน ได้บรรลุพระอรหัตผล	99
2) สนทนาเรื่องโลกและการเกิดกับปริพาชกวัจ โคตร	103
3. พรหม เทวดา เทพบุตร และเทพธิดา	105
1) ถวายและตอบปัญหาแก่พรหม	105
2) สนทนาเรื่องเทวดาผู้เป็นพระโสดาบันกับ กิสสรพรหม	107
3) แสดงธรรมเรื่องคุณของพระรัตนตรัยแก่ท้าว สีกกะ และเทวดา 80000 องค์	107

4) สนทนากับเทพบุตรตามถึงบุษยกุลที่ไถ้กระทำ ไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์	109
4. เปเรต	113
1) คอบบิลดาเปเรต	113
2) ตามบุพการรรวมพวกเปเรต	114
3) เล่าเรื่องอชกรเปเรต	115
5. อิกนุ	116
1) นำอิกนุ 500 รูปที่ไปกับพระเทวทัตกลับมา	116
2) อบรมตั้งสกลพระภิกษุสงฆ์และพระปุนัพพสุกะกับ อิกนุบริวาร 500 รูป	116
3) แสดงอนุমানสูตรแก่อิกนุทั้งหลาย	116
4) แสดงธรรมเรื่องรูปฌาน 4 อรูปฌาน 4 และ อนิมิตตเจโตสมาธิ	116
5) สนทนาเรื่องสติปัฏฐาน 4 กับพระอนุรุทธะ	117
6) ทำให้อิกนุทั้งหลายผู้คิดจะฆ่าเกิดความสลดใจ	118
4. เปรียบเทียบการเผยแผรพระพุทธศาสนาของพระสารีบุตร พระโมคคัลลาน์ กับพระสาวกที่สำคัญบางองค์	120
การเผยแผรพระพุทธศาสนาของพระมหาภิกษุสัพพะ 1. แสดงธรรมแก่อิกนุทั้งหลาย	121
2. กล่าวสอนพระอานนท์	121
3. สนทนาเรื่องการเกิดอีกหรือไม่เกิดอีกกับพระสารีบุตร	123
4. แสดงธรรมเรื่องความเสื่อมและความเจริญแก่อิกนุ ทั้งหลาย	124

5. กราบทูลถามพระพุทธรเจ้าถึง เหตุปัจจัยที่เมื่อก่อน สักขาบทมีน้อยแต่ภิกษุตั้งอยู่ในพระอรหันต์ผลมีมาก และมีสักขาบทมีมากแต่ภิกษุตั้งอยู่ในพระอรหันต์- ผลมีน้อย	124
6. กล่าวสอนภิกษุทั้งหลายปรารภการปรินิพพานของ พระพุทธรเจ้า	125
7. เป็นประธานการทำปฐมสังคายนา	126
การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระมหากัจจानะ	128
1. ประกาศพระพุทธศาสนาแก่พระเจ้าจันทรทัชชิตและ ชาวกรุงอุชเชนี	128
2. ให้ สอนภิกษุภิกษุณีและอุบาสกบวชเป็นภิกษุในพระพุทธร- ศาสนา	128
3. แสดงมรุตปิณฑิสสูตรแก่ภิกษุทั้งหลาย	129
4. แสดงอุทเทสสวิงคสูตรแก่ภิกษุทั้งหลาย	132
5. แสดงมจรสูตรแก่พระเจ้ามจรราชอวันตีบุตร	135
เปรียบเทียบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสารีบุตร พระโมกัลลาน กับพระมหากัสสปะและพระมหากัจจानะ	137
1. วิธีการที่ใช้เผยแพร่พระพุทธศาสนา	137
2. ผลของการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	138
5. สรูปและขอเสนอแนะ	139
สรูป	139
ขอเสนอแนะ	140
บรรณานุกรม	141
ภาคผนวก ก.	149
ภาคผนวก ข.	197
ภาคผนวก ค.	199

๓

บทที่

หน้า

ประวัติการศึกษา 203